

KUD 338.48 (496.51)

ZHVILLIMI EKONOMIK DHE I TURIZMIT NE KOMUNËN E ISTOGUT –ASPEKETE AFTMESME DHE AFATGJATA

Mr.Sc.Mentor Latifaj

Abstrakt

Synimi i përgjithshëm i zhvillimit të turizmit për Kosovë është të rrisë cilësinë e jetesës së kosovarëve. Zhvillimi i turizmit do të duhet të matet dhe të vlerësohet në një periudhë afatmesme e afatgjatë, lidhur me aftësinë e tij për të përmirësuar mirëqenien e kosovarëve. Në këtë aspekt, ai mundet (dhe do të duhet të jetë) një pjesë e strategjisë së vendit për arritjen e prioritetëve të zhvillimit, të tilla si angazhimet e vendit për synimet e zhvillimit për mijëvjeçarin. Theksimi i turizmit kulturor në Kosovë, do të mbajë në një fokus të rëndësishëm përfitimin nga komunitetet lokale e provinciale që aktualisht ballafaqohen me mundësi të kufizuara ekonomike. esursi strategjik i turizmit kosovar duhet të mbetet hapësira me shumë vlerë, deri tani e ruajtur, që në afat të gjatë gjithnjë e me shumë do të ketë rëndësi. Vlera turistike kanë pothuaj të gjitha trevat e Kosovës në format dhe dimensionet, varësisht nga resurset dhe shkalla e zhvillimit. Fizionomia e elementeve tërheqës të Kosovës udhëzon qartë në rajonet malore, drejtimit e transittit turistik, qytetet e mëdha, banjat, komplekset dhe pasuritë e trashëgimisë natyrore dhe

HYRJE

Turizmi është një nga veprimtaritë më komplekse të shoqërisë së sotme moderne. Në vendet e zhvilluara, por edhe në disa shtete në tranzicion, është produkt i rëndësishëm eksporti dhe gjenerator i punësimit. Përfshin një gërshetim të gjerë dukurish dhe raportesh që lindin gjatë kohës së udhëtimit turistik, ndërsa në realizimin e tij futet thellë jo vetëm në aspektin ekonomik, por edhe në aspektin ekologjik, social dhe kulturor të jetës. Duke qenë se turizmi dhe kultura janë parë si dy koncepte të përafërta, në këtë punim diplome do të paraqes një strategji të bashkangjitur me një plan veprimi që ka si synim që Kosova të shndërrohet në një destinacion turistik duke shfrytëzuar jo vetëm atraksionet natyrore por dhe vlera të shumta të traditës dhe kulturës.

Promovimi i balancuar i turizmit kulturor nga autoritetet vendore mund të ketë efekt të dobishëm në komunitet. Turizmi kulturor është industri e zhvilluar në gjithë Evropën; qytetet historike, ngjarjet kulturore

=====

dhe ato artistike tërheqin vizitorë në shifra në rritje. Dobitë për autoritetet vendore janë të qarta: rritja e prosperitetit, përmirësimi i mundësive për punësim, zgjerim i mundësive në dispozicion të banorëve, efektet e dobishme në formë kaskade në industrinë e ndërtimit, në zejtaritë e specializuara dhe, mbi të gjitha, shtimin e njohurive dhe respektit të dyanshëm të kulturave dhe komuniteteve të ndryshme. Megjithatë, përfitimet e tilla mund të sigurohen dhe efektet negative mund të shmangen vetëm përmes formimit të një plani për menaxhimin turistik dhe kulturor, i cili të përfshijë ngushtë banorët lokal, sektorin privat, përfaqësuesit e industrisë turistike dhe autoritetet vendore. Duke ditur se Kosova ka një trashëgimi të pasur kulturore dhe një gërshetim të kulturave të ndryshme fetare atëherë mendoj se zhvillimi i kësaj forme të turizmit (turizmit kulturor) do të tërhiqte tërhiqte një numër të madh vizitorësh

1.1 Objekti i hulumtimit.

Punimi përqendrohet në përkufiziminë e sistemit të tregut, ndërsa pjesa praktike ka të bëjë me tregun e ndërmarrjes Hoteliere dhe produkteve të reja. Në hyrje të punimit është paraqitur objekti i studimit ndërsa përmes hipotezës përcaktohet arsyea dhe qëllimi i hulumtimit, të punuara me metodat e përdorura gjatë hulumtimit shkencor në analiza dhe përpunimin e të dhënave si dhe kontributi shkencor i prituri. Në pjesën e dytë. Hulumtohet tregu në teorinë ekonomike, kuptimi dhe rëndësia e tregut, faktorët që formojnë tregun, funksionet e tregut dhe klasifikimi i tregut. Në këtë kapitull, rëndësi të posaçme i jepet shpjegimit të tregut duke filluar nga kuptimi dhe kriterët e klasifikimit të tregut, tregu sipas *numrit të Turistave dhe* blerësve, tregu sipas veprimit të ligjit të ofertes dhe të kërkesës, tregu sipas vendit hapësirës gjeografike ku këmbëhet malli.

1.2 Qëllimet e hulumtimit

Qëllimi i këtij punimi qëndron në njohjen me tregun e produkteve të reja hoteliera përparësitë dhe vështirësitë që ka patur, i ka dhe do t'i ketë në të ardhmen për t'i arritur qëllimet që kanë bizneset në ekonominë e tregut. Arritje e qëllimeve të ndërmarrjeve hoteliere kërkon që të rritë potencialin e saj Sherbyes duke u bazuar në resurset njerëzore dhe materiale dhe në këtë mënyrë, të shtohen dhe të intensifikohen aftësit konkurruese në treg. Kjo arrihet me zhvillimin e ndërmarrjes duke shfrytëzuar të aritura tekniko-teknologjike për avansimin e sistemeve Sherbyese të cilat do të mundësojnë prodhimin dhe plasimin e produkteve cilësore, konkurruese tregun e brendshëm dhe atë jashtëm

1.3 Metodat e hulumtimit

Në hulumtime shkencor dhe prezantimin e rezultateve të punimit, me kombinime të përshtatëshme përdoren shumë metoda shkencore, nga të cilat më të rëndësishmet janë metoda e analizës dhe sintezës, metoda induktive dhe deduktive, metoda e gjeneralizimit, metoda e argumentimit, metodat komparative, dhe descriptive (përshkruese), metoda matematike dhe statistike si dhe metodat e sistematizimit dhe klasifikimit. Të dhënat për analizë janë marrë nga nismat e Hotelierit MTI- is. Enti statistikorë i Kosovës. Oda ekonomike e Kosovës.

2.0 Synimet e zhvillimit ekonomik në komunën e Istogut

Shikuar nga aspekti turistik Kosova është një vend në zhvillim. Pas 10 vjet ngecjeje në zhvillim dhe në izolim në periudhën 1989-1999, shkatërrimeve gjatë luftës së viteve 1997-1999, pas luftës vendi duhet të zgjidhte detyra komplekse: oferta e tij duhet të përcjellë zhvillimin ndërkombëtar, përsëri duhet ta definojë pozitën e vet, t'i rritë të hyrat, ta ruajë potencialin dhe resurset. Njëkohësisht duhet ta zbatojë procesin e vështirë të transformimit në të gjithë segmentet e ekonomisë dhe të jetës.

Kjo detyrë vështirësohet, sepse tregjet ndryshojnë. Të gjitha destinacionet në rajon dhe më gjerë i pret një konkurrencë më e fortë dhe luftë e ashpër për pjesën e tyre në treg. Kështu e përmirësojnë cilësinë e hoteleve, të shërbimeve dhe të infrastrukturës. Tregjet diversifikohen dhe rishfaqen duke u kapur për trashëgiminë kulturore-historike dhe kujdesen për të. Pozitë Kosovës është e dobët: mungojnë mjetet financiare, produkti i përshtatshëm për tregun dhe personeli profesionalisht i kualifikuar.

Ofertat janë të orientuara gati vetëm në tregun që ka mundësi të vogla pagimi low-Budget). Edhe më tej ky mbetet tregu kryesor, meqë ende mbetet të bëhet shumë punë që të krijohen produkte cilësore. Dobësitë emonostukturës i rrit edhe fakti se hotelet janë ndërtuar sipas kriterëve impersonale të funksionimit. Momentalisht kërkesat turistike në Kosovë janë të lidhura me mysafirëtvendës dhe të huaj. Vendet fqinje, dhe ato nga rajoni që janë në procesin e transformimit, mund të bëhen të rëndësishme në të ardhmen. Grupi më i madh i turistëve me të ardhura të vogla në ato vende momentalisht nuk mund t'i marrim në konsideratë për shkak të infrastrukturës së dobët të rrjetit rrugor dhe udhëtimit të gjatë me automjete. Pakot charter ata me siguri nuk i paguajnë dot. Ata që kanë mundësi më të madhe pagese kërkojnë destinacione më ekskluzive. Numri i shtretërve ka rënë nga 8.000 në rreth 6.000. Nuk ekzistojnë më tregjet e ish-Jugosllavisë.

=====

Kërkesat lidhen vetëm me vizitorë që zyrtarisht vizitojnë Kosovën ose shkojnë nga Kosova. Të ardhurat e ulëta, plotësimi i dobët dhe gjendja që nuk u përgjigjët mysafirëve me kërkesa më të mëdha, janë karakteristikë e hoteleve. Vetëm rreth 1.000 shtretër hotelesh janë të përshtatshëm për ofertë në tregun e jashtëm. Mbi këtë bazë nuk mund të krijohet ekonomia e përparuar turistike, sidomos jo në turizëm modern. Nga atraktiviteti dhe konkurrenca e ekonomisë turistike kosovare varen vendet e punës dhe mirëqenia, jo vetëm e një pjesë të konsiderueshme të popullsisë, por edhe përparimi i fuqisë ekonomike të vendit në përgjithësi. Tani ekonomia turistike e Kosovës gjendet në një situatë tepër të vështirë, sepse: hotelet e sektorit shoqëror që kanë rreth 70% të shtretërve në Kosovë janë të vjetër, në gjendje të keqe dhe të pajisur jo mirë, kanë qenë, por edhe tani janë të orientuar në turizmin transit dhe afarist që ka për bazë çmimet. Është I vogël numri I mysafirëve në hotelet në pronësi shoqërore (objektet për kohën e lirë, alternativat gastronomike etj.), as më heret e as tani Kosova nuk e ka ndërtuar imixhin e saj turistik, shitja efikase vendore është pak ose aspak e pranishme sinstrument marketingu ose Menaxhmenti i hoteleve nuk orientohet as në konkurrencë e as në ekonominë e tregut dhe nuk ka sisteme moderne komunikacioni dhe informacioni.

2.1. Popullsia shikimi I pergjithshem

Sipas regjistrimit të vitit 1981, Istogu kishte 50.011 banorë. Duke u mbështetur në shkallën vjetore të shtimit të popullsisë 2.2% në vit, Komuna e Istogut vlerësohet të ketë 64.342 banorë, me një dendësi të popullsisë 142 banor/km². Struktura e popullsisë sipas moshës:

0 – 14 vjet	22 %
15 – 65 vjet	66 %
mbi 66 vjet	12 %

Në strukturën e popullsisë së Istogut dominon mosha e re me pjesëmarrje 52-55% të grup moshave 0-18 vjet dhe 18- 25 vjet. Madhësia mesatare e familjeve llogaritet të jetë 5 anëtarë. popullsia në moshën e punës, si p.sh. personat e moshës në mes 15 dhe 64 vjeç, që përafërsisht cakton kufijtë e potencialit të fuqisë punëtore në dispozicion. Në Istog , kjo shifër sipas AFP-së të ESK-së të vitit 2007 dhe ishte 63.7%.

Në figurën e mëposhtme keni paraqitur grafikisht strukturën e popullsisë në bazë të grupmoshave

Fig.1. Struktura e popullsisë 2009

Nga grafiku i mësipërm shohim se popullsia e Istogut e karakterizon mosha shumë të re pothuajse një të tretën e popullsisë (29,5 %) nën moshën 15 vjeç dhe 6.8% e popullsisë mbi moshën 65 vjeç dhe me gjithsejt 63.7 përqind, kjo dmth që 63.7 përqindëshi I popullsisë në mes të moshave 15 dhe 64 vjeçare është në dispozicion për të qenë pjesë e tregut të punës

2.2 Analiza politike ekonomike

Në këtë seksion do të diskutojmë për politikat e tregut të punës në komunën e istogut dhe ndikimin e tyre në ndryshimin e gjendjes.,Synimi më i rëndësishëm i politikave ekonomike është që të ulët shkalla e lartë e papranueshme e papunësisë, kjo është një detyrë më urgjente duke pasur parasyh nevojën për të siguruar vende pune për fuqinë tonë punëtore të re . Duke pasur parasysh të kaluarën e, siq ishte sistemi joadekuat arsimor, vitet e represionit, lufta dhe transformimi i ekonomisë, në sferën e punësimit kemi një situatë të mjaft kritike me një shkallë të papunësis që sillet rreth 39 deri 43%. Ndërsa sa I përket strukturës së punëkërkuesve ajo është shqetësuese me një shkallë mbi 60% të pakualifikuar.

Për të analizuar politikat ndikuese në tregun e fuqisë punëtore do të nisemi nga thënja ”Nëse don të i sigurosh dikujt darkën jepi peshk të hajë e nëse dëshiron ta bësh atë të pavarur dhe t’i sigurosh jetën, mësoje të zejë peshk“.Pasi që në shumë mënyra, nocioni i tregut fleksibil të punës që është shenjë dalluese në rritje e shumë ekonomive të zhvilluara të tregut dhe tipar qendror i strategjisë së punësimit të BE-së, veçmas është institucionalizuar. Përderisa ky faktor pritët të japë rezultate në aspektin afatmesëm dhe afatgjatë, kur ndërmarrjet të bëhen më garuese, në aspektin afatshkurtër.

=====

ngarkuar me paga të ulëta dhe sistemin neglizhues të mbrojtjes sociale, sipas ekspertëve, përshkohet më shumë me rrezikshmëri se me fleksibilitet.

Gjithashtu një aspekt I rëndësishëm I politikave për krijimin e tregut fleksibil të punës janë edhe lehtësimet fiskale për ndërmarrjet vendore, pasi që Politika fiskale lidhet me veprimet e qeverisë në ndryshimin e kompozicionit të të hyrave dhe shpenzimeve publike, me qëllim të menaxhimit të kërkesës agregate për të mbajtur rritje të qëndrueshme ekonomike me punësim relativisht të lartë, pa gjenerim të inflacionit, pa rritje të borxhit publik dhe me bilanc të kënaqshëm të pagesave. Qeveria e Kosovës duhet të udhëheq një politikë fiskale ekspansioniste që do të thotë shkurtim i taksave ose rritje e shpenzimeve publike me qëllim të stimulimit të rritjes së konsumit, respektivisht rritjen e kërkesës agregate.

Kështu, me rritjen e shpenzimeve publike dhe shkurtimin e taksave, individëve dhe firmave u lihet një sasi më e madhe parash për t'i shfrytëzuar në shpenzime konsumi ose investime. Kjo ndikon drejtpërdrejtë në rritjen e punësimit dhe shtimin ekonomik. Megjithatë edhe pse janë bërë lehtësime doganore për ndërmarrjet prodhuese vendore të cilat janë gjeneruesi më I madh I vendeve të punës parpseparap shkalla e lartë e tatimeve paraqet penges për zhvelimin e këtyre ndërmarrjeve të cilat kanë ndikim direkt .Pastaj stimulimi i zhvillimit të ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme në Kosovë është njëra ndër politikat ekonomike e cila ka krijuar një ambient të përshtatshëm për themelimin e ndërmarrjeve konkurente .Studimet e bëra nga Ministrisë së punës kanë vënë në pah katër shtylla kryesore të cilat duhet të bëhen prioritet i politikës me qëllim të realizimit të politikës active të punësimit në Kosovë e cila parashihte tregun fleksibil të punës si . çelës në krijimin e vendeve të punës për rritjen e punësimit, Nga e tërë kjo që u tha për karakteristikat ne komunën e Istogut konkludojm se shkalla e lartë e papunësis është rezultat I ekonomisë jo të zhvilluar në të cilën në masë të madhe ndikon mosfrytëzimi I fuqis punëtore të cilën e disponojmë.

Konkluzion

Meqë GDP rritet me rritjen e angazhimit të faktorëve të prodhimit dhe me shfrytëzim më të mirë të tyre, atëherë ndër masat e politikës fiskale në drejtim të nxitjes së shtimit ekonomik mund të numërohen ato që kanë ndikim në rritjen e produktivitetit të punës dhe shfrytëzimin më të mirë të kapitalit, në përparim teknologjik dhe shfrytëzim më të mirë të faktorëve të prodhimit, si:

- Stimulimi i investimeve përmes lehtësive tatimore;
- Subvencionimi i sektorëve të ndryshëm ekonomik;
- Rritja e investimeve të infrastrukturës;
- Nxitja dhe rritja e investimeve në kërkime, edukim dhe trajnim;

=====

- Heqja e rregullimit të tepërt i cili mund të pengoj zgjerimin e bizneseve.

Pastaj ekzistimi i dallimeve të dukshme ndërmjet: (i) GDP-së dhe konsumit, (ii) kursimeve dhe investimeve vendore, (iii) nevojave për investime publike dhe kapacitetit të buxhetit, (iv) eksportit dhe importit, dhe (iv) papunësisë dhe nivelit të investimeve dhe zvoglimi I këtyre dallimeve duhet të bëhen prioritete të politikbërësve. Istogu duhet të krijoj e politika favorizuese për tërheqjen e kapitalit të jashtëm, sepse duke u nisur nga përparësitë që ofron, Istogu ka mundësi që ajo të bëhet treg mjaft atraktiv për investitorët e jashtëm,. Orientimi strategjik i ekonomisë duhet të jetë politika shtetërore e favorizimit të zhvillimit të ndërmarrjeve të vogla e të mesme, që do të mundësonin rritjen e punësimit të rinjëve. Reformimi I sistemit arsimorë në mënyrë që të prodhonte kuadro të cilat do të ishin konkurent të tregjet regjionale do të ndikonte në mënyrë të dukshme në zvoglimin e shkallës së papunësis duke eksportuar fuqi punëtore jasht vendit.

Kjo është një gjë serioze dhe kërkon që ministrinë përkatëse të merren më seriozisht me zhvillimin e politikave që do t'i profilizojnë të rinjtë, do ta profilizojnë arsimimin e tyre, që do të jetë i përshtatur me ekonominë e vendit dhe me kërkesën momentale.

Normalisht, duhet të ndërmerren politika të posaçme, që në mënyrë më specifike t'i adresojnë të rinjtë dhe papunësimin e të rinjve. Sipas studimit "Towards a Kosovo Development Plan", të përgatitur nga John Bradley dhe Gerald Knaus nga Iniciativa evropiane për stabilitet, çdo person i punësuar në Kosovë, është i obliguar të mbajë gjashtë anëtarë të familjes. Në këto rrethana, kursimet për investimet e biznesit janë jashtëzakonisht të vështira

Përshtatja e sistemit arsimor kërkesave të tregut të punës është një lëmë që duhet elaboruar më tutje nga kompetentët e arsimit. Aktualisht Kosova ka nevojë për shumë profile kuadrosh, por sistemi i arsimit sikur ndjehet i vonuar së tepërmi në krijimin e kuadrave deficitare.

Në mungesë të zhvillimit ekonomik ne komunën e Istogu për kohë të gjatë, në mungesë të punësimit pjesë të konsiderushme të pupullësisë kanë migruar dhe vazhdojnë të migrojnë në vendet e zhvilluara perëndimore. Ata me punë të palodhshme kanë krijuar një kapital të konsiderueshëm dhe posa tu ofrohet shansi, janë të gatshëm të investojnë atë kapital për hapjen e bizneseve të tyre.

Reformimi i politikës fiskale për të mbështetë përmirësimin thelbësorë të qeverisë për stimulimin e konkurrencës, përmes regjimi i taksave me tarifa të ulta dhe një bazë të gjërë duhet të ruhet edhe pse kjo do të vinte një barrë të rëndë në politikën e shpenzimeve publike. Politikat ekonomike duhet të jenë të drejtuara në kontrollimin dhe menagjimin e

=====

buxhetit që është çelës për uljen e shpenzimeve dhe ushqyerjen e krijimit të vendeve të punës në sektorin privat; në këtë kuptim, rrjeti i sigurisë sociale duhet të përqëndrohet vetëm te ata që kanë më së shumti nevojë; dhe punësimi në shërbimin civil të limitohet në atë që nevojitet për plotësimin e funksioneve thelbësore të qeverisë. Do të ishte thelbësore që të rritet produktiviteti nëpërmjet konkurrencës dhe investimeve në sektorin privat, që do të mbështetet me përpjekjet e vazhdueshme për të përmirësuar infrastrukturën fizike nëpërmjet investimeve publike.

3.0 Objektivat e zhvillimit dhe ndikimi ekonomik

Në këtë seksion do të diskutojm gjendjen e të papunëve në komunën e Istogut duke u bazuar në disa karakteristika si dhe në disa faktor dhe kushte të cilat janë specifike për papunësinë. Sipas statistikave të publikuara në raportin e performances të Departamentit për Punë dhe Punësim (DPP) të Ministrisë së Punës dhe Mirëqenjes Sociale të Qeverisë së Kosovës numri i përgjithshëm i punëkërkuësve të regjistruar si të papunë në zyrat e shërbimeve publike të punësimit në Kosovë është 8534 persona deri në fund të periudhës 06/2009,

Ky numër paraqet një shkallë të regjistrimit të papunësisë mesatarisht rreth 39-41% duke përfaqësuar një ngritje për 0.8% krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit 2008 që ishte 5942 dhe një rritje për 1.2% krahasuar me periudhën e njëjtë të vitit 2007 kur ky numër ishte 4598. Problemet kryesore gjatë analizimit të karakteristikave të Tregut të punës në komunën e Istogut na paraqitet në diferencat në shifra të cilat na paraqiten nga publikime të ndryshme të institucioneve të cilat merren me analizimin e tregut të punës .

Dallimet në këto publikime do të paraqesim në tabelën e mëposhtme

Burimi		Viti I references	Shkalla e papunësisë
IOM 05/2000	DHS	2000	50%
ESK 03/2004	AFP 2001	2001	57%
UNDP	UNDP KHDR	2001	50-55 %
ESK	LFS 2002	2002	55%
Riinvest 01/2003	AFP	2002	39-49 %

3.1 Aspekti i përgjithshëm i punësimit

Shpërndarja e personave të punësuar sipas aktivitetit ekonomik karakterizon strukturën e ekonomisë dhe ndryshimet e saja në kohë, kjo

=====

shpërndarje mund të tregoj rritjen ose zvogëlimin e gjasave të punësimit dhe zhvillimit..

Fig.2, Përqindja e punësimit në vite

Nga grafiku shohim se niveli i punësimit në Istog raporti me numrin e përgjithshëm të popullsis pas përfundimit të luftës në Kosovë ka shënuar rritje e kjo kryesisht i referohet zhvillimit të sektorit privat.

3.2 Punsimi sipas sektorve

Sipas sektorit të turizmit Sektori (shërbimeve Hoteliere) mban pozicionin e vet dominues ne aspektin e punësimeve duke korresponduar me luhatje sa u përket krijimit të vendeve te lira që bëjnë që të ndryshon struktura e përgjithshme e punësimit në komunën e Istogut

Fig.3. Punësimi sipas sektorëve

=====

Me gjithë moshën e re të popullsisë e cila është mesatarisht 24 vjet papunësia që është kategori administrative që matë numrin e atyre që aktivisht kërkojnë punë por nuk kanë arritur ta gjejnë atë dhe në anën tjetër në vend që të kontribuojnë në shtimin e GDP ata kanë ndikuar që të shtohet presioni mbi fondet sociale, që paraqet barrë për zhvillimin ekonomik të Istogut në shumë aspekte. Këtu kryesisht pritët zhvillimi i turizmit transit dhe afarist e më vonë edhe të turizmit bujtinar në Kopaonik dhe Makna-Gorë. Qendër e rajonit është Mitrovica. 5. Rajoni Turistik i Moravës së Epërme më pak i rëndësishëm për zhvillimin e turizmit në Kosovë, sepse nuk ka vlera të jashtëzakonshme natyrore dhe shoqërore dhe gjendet jashtë rrjedhave kryesore turistike.

3.3 Ndikimi i turizmit ne punsim

Turizmi i kulturës, i aventurës dhe “ekoturizmi” konsiderohen të jenë tregjet me rritje më të shpejtë të turizmit në mbarë botën — 15 deri 20% për vit dhe që përfaqësojnë me shumë se 25% të tregut. Vendet fqinje si Mali i Zi, Shqipëria, Greqia, Turqia dhe Kroacia i kanë fokusuar përpjekjet e tyre në turizmin e diellit dhe të rërës, duke rënduar më tej një treg turizmi tashmë tejet të ngarkuar. Kosova ka një mundësi unike për të diferencuar veten nga fqinjët dhe për të mënjeluar një treg të mbipopulluar me të ardhura dhe përfitime në rënie.

Turizmi i fokusuar në turistët e pavarur që vizitojnë komunitetet lokale dhe marrin pjesë aktivisht në veprimtaritë në natyrë dhe kulturë ka treguar të ketë një të ardhur 5 deri 10 herë më shumë në përfitimet e zhvillimit për dollar të shpenzuar nga turisti sesa turizmi në shkallë të gjerë diell dhe rërë. Për fat të keq Kosova nuk ka alternativa për pozicione reale. Ndërsa pozicioni i tregut unik ka lindur kryesisht nga nevoja, ai është në një pozicion të fuqishëm në tregjet ndërkombëtare. Kosova duket se ndodhet në një situatë ideale për të plotësuar kërkesat në ndryshim të një tregu turistik në rritje, i orientuar në turizmin natyror e kulturor.

Sfidat

Zhvillimi i sektorit të turizmit në Kosovë ndeshet me një numër sfidash. Këto janë sfida për zhvillimin e përgjithshëm të turizmit, me të cilat ndeshen të gjitha vendet që hyjnë në tregjet ndërkombëtare, si dhe sfida specifike, të lidhura me krijimin e turizmit të suksesshëm me destinacione të bazuara te natyra dhe kultura. Megjithatë tre nga këto sfida janë veçanërisht kritike. Turizmi në shkallë të gjerë “diell dhe rërë” i vendeve të rajonit, i pranishëm në të gjitha paketat e përgjithshme që ofrohen në komplekset e izoluar turistike, do të sillte një dëm të madh në përpjekjet e

=====

vendit për të ndërtuar një sektor me vlerë të lartë të bazuar në natyrë dhe kulturë. Turizmi masiv “diell dhe rërë” është një segment tepër konkurrues që tërheq kryesisht udhëtarë të orientuar nga çmimi i ulët. Mbërritja e një numri të madh të këtij segmenti turistësh, i bën shumë pak atraktive destinacionet për turistët “higher-end”. Në vitet e para rritja e turizmit kulturor mund të jetë e ngadalshme. Nëse është i suksesshëm sektori do të rritet me shpejtësi, porsa të fitojë një reputacion ndërkombëtar pozitiv. Ndërsa do të jetë e mundur të vrojtohet progresi dhe matja e përparimit me indikatorë kuptimplotë, përfitimet e prekshme kritike për mbështetjen dhe angazhimin politik aktual do të vrojtohen në periudhën afatmesme.

Koncepti i qëndrueshmërisë, ndërtohet mbi pozicionin strategjik sipas nevojës. Kosova nuk mund të presë me të drejtë, që të mbajë gjallë një pozicion tregu të aftë për të tërhequr turistë ndërkombëtarë, pa përpjekje agresive për të siguruar qëndrueshmërinë e burimeve natyrore e kulturore. Pa përfshirjen e komuniteteve lokale dhe pa sigurimin e mundësive reale për të marrë pjesë në procesin e zhvillimit dhe të përfitojnë prej tij, atraksionet do të vazhdojnë të degradohen, apo do të konvertohen në përdorime të tjera ekonomike — gati të gjitha, ofrojnë shumë më pak potencial afatgjatë zhvillimi sesa turizmi. Investimet duhet të planifikohen për periudha afatshkurta, afatmesme dhe afatgjata. Në këtë angazhim nuk mund të hyjë me lehtësi krejt vendi. Suksesi në tregjet ndërkombëtare kërkon vijueshmëri në mesazhe dhe prani në tregje vit pas viti. Kjo kërkon investim të kapitalit politik nëpër degët qeveritare dhe ndërmjet sektorëve privatë, publikë dhe shoqërisë civile.

- Gjithashtu ajo ka për qëllim:
- Perceptimin e Kosovës si destinacion i pasur kulturor dhe natyror (imazhi);

Vlerësimi dhe mbrojtja e trashëgimisë kulturore dhe natyrore, kuptimi i vlerave nga industria turistike dhe komuniteti i gjerë. Zhvillimi i mundësive për të rritur njohuritë si të ofruesve të kulturës dhe artit, ashtu dhe të industrisë turistike e të komuniteteve, për përfitimet reciproke, nëpërmjet edukimit, informacionit dhe trajnimit.

Inkurajimi i zhvillimit të produktit duke shfrytëzuar anët e forta dhe duke identifikuar mundësitë, duke qenë gjithmonë i përshtatshëm dhe konkurrues në segmentin e tregut kulturor; Krijimi i rrjetit të bashkëpunimit dhe integritetit ndërmjet partnerëve.

Theksimi i turizmit kulturor në Kosovë do të mbajë në një fokus të rëndësishëm përfitimin nga komunitetet lokale e provinciale, që aktualisht ballafaqohen me mundësi të kufizuara ekonomike dhe rreziku bëhet i pakët. Përfitimet e prekshme të dëshiruara nga një strategji e suksesshme turizmi do të jenë rritja e punësimit, të ardhura shtesë për ekonominë (kryesore apo shtesë), infrastruktura e përmirësuar dhe rritja e të ardhurave nga taksat për

të kontribuar në përmirësimin e kujdesit shëndetësor, arsim dhe në zhvillime të tjera shoqërore.

Perfundimi

Situata në Kosovë si para ashtu edhe pas luftës ishte e vështirë, sepse në vend për një periudhë të gjatë të okupimit serb shumë ndërmarrje Hotelere nuk patën mundësi të funksionimit si më parë, sepse pushtuesi punëtorët shqiptar i largoi nga puna dhe nuk investoi në fatin e ekonomisë së Kosovës e patën edhe ndërmarrjet Hoteliere Gjendja e paraluftës natyrshëm se u reflektue edhe menjëherë pas lufte në hotelet edhe pse ishte te vetmit në vend. Pra situata në shërbime ishte e keqe, sepse cilësia e produktit nuk ishte e mirë dhe konsumi ishte i nivelit të ulët. Këtë gjendje të cilësisë së produktit tregtia e plotësojë me të shpejt me import jashtë Kosoves nga të gjithë fqinjësi por edhe më larg si: Maqedonia, Serbia, Mali i Zi, Sllovenia, Turqia, Gjermania, Holanda, etj.

Tregu i Kosovës pas lufte sa i përket gjendjes së shërbimeve ishte krejtësisht i varur nga importi, kështu Gastronomija pati një sfidë serioze se si të kthehet besimi dhe tregu dhe të punohet me fitim. Liria e vendit mundësoi të bëhen ndryshimet përmes të përmirësimit të cilësisë së shërbimeve , dhe investimeve pas provatizimi gjë që e kan bërëshun ndërmarrje hotelere , pikërisht duke u bazuar në shërbime cilësore .

Prandaj mund të përfundojmë me shumë siguri se hipoteza nule, H_0 - hipoteza e parashtruar në fillim, Disa hotele e resturante dhe kampingje turistike mbulon kërkesën e tregut të Kosovës? Kjo hipotezë hidhet poshtë, sepse u pa se ndërmarrjet Hoteliere me gjithë përparimet që ka bërë në të gjitha fushat e veprimit ato mbulojnë rreth 42.5% të kërkesës së mundshme.

Sa i përket hipotezës alternative, H_1 – hipoteza alternative ishte se tregun e Kosovës nuk e mbulon por pjesën më të madhe do ta mbulojë, madje edhe me rritje të tregut në thellësi dhe gjerësi apo në aspektin vertical dhe horizontal, pra me rritje turistave në vend dhe me ngritje e vendeve atraktive Kjo hipotezë kërkimore shihet qartë se është e vërtetë, sepse pjesëmarrja e turistave deri me tani asht 42.5% dhe rritja e saj sipas planit marketing dhe planit strategjik të zhvillimit, sidomos shtrirja në vendet e reja turistike të Kosove,

Literatura

- 1.A/ OECD (ACAU- Atelier Cooperatif d’Architecture et d’Urbanisme) Geneve,më 1968:
- 2.I.B.T. Trbovlje, “Programi i zhvillimit të turizmit dimërorsportiv në Kosovë”,botimi (1972)

=====

- 3.HSH E LECO“Analiza e shkaqeve dhe tendencave të pavoritshme në
- 4.Zhvillimin e turizmit në Kosovë në periudhën e pasluftës”, janar 2003.C/.
Enti i Statistikës i Kosovës:Vjetarët statistikorë 1969 – 1989,
- 5.Dr.Petrit Pollozhani - Struktura Ekonomike dhe Punesimi si prezentues te
zhvillimit ekonomik (2006) Strugë
6. Prof.Dr “Armand Krasniqi “Administrimi i shërbimeve në turizëm dhe
hotelieri”, Pejë, Shtator 2005.
- 7.“Zhvillimi i turizmit dhe programi i rregullimit hapësinor të turizmit”,
Prishtinë, Shtator 2004. Asociacioni i Komunave të Kosovës
- 8.“Deklarata Parimore mbi Turizmin”, Qershor 2004. “Cultural Tourism:
Opportunities and Challenges”

=====